

Cursuri universitare

Mihai Adrian HOTCA

Manual de drept penal
Partea generală

Cuprins

Abrevieri.....	5
----------------	---

TITLUL I ASPECTE GENERALE

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE	9
<i>Secțiunea 1. Dreptul penal – ramură de drept (pozitiv)</i>	9
§1. Definiția, obiectul și sarcinile dreptului penal.....	9
1.1. Preliminarii.....	9
1.2. Definiția dreptului penal pozitiv (ramură de drept).....	11
1.3. Obiectul dreptului penal.....	12
1.4. Sarcinile (funcțiile) dreptului penal.....	13
§2. Scopul și caracterele dreptului penal.....	14
2.1. Scopul dreptului penal.....	14
2.2. Caracterele dreptului penal	15
§3. Necesitatea, structura și legătura dreptului penal cu alte ramuri de drept	17
3.1. Necesitatea dreptului penal	17
3.2. Structura dreptului penal	18
3.3. Legăturile dreptului penal cu alte ramuri de drept	20
§4. Scurtă evoluție a dreptului penal român	26
4.1. Considerații preliminare.....	26
<i>Secțiunea a 2-a. Știința dreptului penal</i>	27
§1. Definiția, obiectul și sarcinile științei dreptului penal	27
1.1. Definiția științei dreptului penal.....	28
1.2. Obiectul dreptului penal.....	28
1.3. Sarcinile științei dreptului penal.....	28
§2. Delimitarea științei dreptului penal de alte științe	28
§3. Politica penală	30
§4. Relațiile științei dreptului penal cu celelalte științe penale (criminale).....	30
<i>Secțiunea a 3-a. Evoluția științei dreptului penal</i>	31
§1. Aspecte introductive.....	31
§2. Școala clasică.....	33
§3. Școala pozitivistă.....	34
§4. Alte curente și școli de drept penal.....	35
§5. Asociația Internațională de Drept Penal (AIDP) și Asociația Română de Științe Penale (ARȘR)	37
<i>Secțiunea a 4-a. Raportul juridic penal</i>	37
§1. Noțiunea raportului juridic penal.....	37
§2. Elementele raportului juridic penal	39
2.1. Elementele raportului juridic penal de conformare.....	39
2.2. Elementele raportului juridic penal de conflict.....	39
§3. Nașterea, modificarea și stingerea raportului juridic penal	40

3.1. Nașterea raportului juridic penal	40
3.2. Modificarea raportului juridic penal.....	40
3.3. Stingerea raportului juridic penal	41
§4. Raportul juridic penal și răspunderea penală.....	41
§5. Raportul penal de conflict și raportul procesual penal.....	42
<i>Secțiunea a 5-a. Faptele penale</i>	42
§1. Noțiunea faptului juridic penal	42
§2. Faptele juridice constitutive de raporturi juridice penale	42
Raportul juridic penal, ca orice alt tip de raport, nu apare din neant, ci ca urmare a unui fapt juridic – împrejurare – căruia legea îi conferă aptitudinea de a genera o relație ce produce consecințe juridice.	42
§3. Faptele juridice modificatoare de raporturi juridice penale.....	43
§4. Faptele juridice penale extinctive de raporturi juridice penale.....	43
CAPITOLUL II. PRINCIPIILE DREPTULUI PENAL	44
<i>Secțiunea 1. Noțiunea și cadrul principiilor dreptului penal</i>	44
§1. Noțiune	44
§2. Cadrul principiilor dreptului penal	45
<i>Secțiunea a 2-a. Analiza principiilor fundamentale ale dreptului penal</i>	47
§1. Principiul legalității incriminării și sancțiunilor de drept penal.....	47
1.1. Precizări prealabile	47
1.2. Noțiune	48
1.3. Legalitatea incriminării	50
1.4. Legalitatea sancțiunilor de drept penal.....	52
1.5. Standardele (condițiile) principiului legalității incriminării și sancțiunilor de drept penal	52
§2. Principiul umanismului dreptului penal.....	59
§3. Principiul prevenirii și combaterii prompte a infracțiunilor	64
§4. Principiul proporționalității protecției penale a valorilor sociale	65
4.1. Conținutul principiului proporționalității protecției penale.....	66
4.2. Reflectarea principiului proporționalității protecției penale în jurisprudența Curții Constituționale	68

TITLUL II

LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE APLICĂRII ACESTEIA

CAPITOLUL I. IZVOARELE DREPTULUI PENAL	73
<i>Secțiunea 1. Aspecte introductive privind izvoarele dreptului penal</i>	73
§1. Considerații generale privind izvoarele dreptului penal	73
§2. Rolul jurisprudenței în cadrul izvoarelor dreptului penal.....	74
2.1. Introducere	74
2.2. Este jurisprudența izvor de drept în sistemul de drept român?.....	76
2.3. Prezentarea situațiilor în care hotărârea judecătorească este izvor de drept.....	76

2.4. Poziția jurisprudenței în raport cu principiul separației puterilor în stat	82
§3. Rolul cutumei în cadrul izvoarelor dreptului penal	84
<i>Secțiunea a 2-a. Legea penală și normele juridice penale</i>	85
§1. Noțiunea de lege penală.....	85
§2. Categoriile de legi penale	86
2.1. Felurile legii penale în funcție de obiectul acesteia	87
2.2. Clasificarea legilor penale după alte criterii.....	90
§3. Normele juridice penale	92
3.1. Noțiune.....	92
3.2. Categoriile de norme penale	92
<i>Secțiunea a 3-a. Interpretarea legii penale</i>	96
§1. Necesitatea interpretării legii penale	96
§2. Formele interpretării legii penale	97
§3. Metodele interpretării legii penale.....	98
3.1. Metoda interpretării literale sau gramaticale.....	98
3.2. Metoda interpretării raționale sau logice.....	98
3.3. Metoda interpretării sistematice	99
3.4. Metoda interpretării istorico-teleologice.....	99
3.5. Metoda interpretării prin analogie.....	99
§4. Rezultatul interpretării legii penale	100
CAPITOLUL II. APLICAREA LEGII PENALE	101
<i>Secțiunea 1. Noțiunea aplicării legii penale și elementele în raport de care se aplică</i>	101
§1. Noțiunea aplicării legii penale.....	101
§2. Elementele în raport de care se aplică legea penală	102
Legea penală se aplică în funcție de 4 elemente – persoanele, faptele, teritoriul (spațiul) și timpul. Dintre acestea, legiuitorul a ales două elemente – timpul și spațiul – pe care le are în vedere în principal, dar cu luarea în considerare și a. celorlalte două <i>entități</i> – persoanele și faptele.....	102
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp</i>	103
§1. Preliminarii	103
În perioada de existență a unei legi, relațiile sociale se pot schimba, iar nevoile de apărare socială pot suferi, la rândul lor, modificări. În astfel de situații, legile în vigoare sunt adaptate la noile condiții sociale sau înlocuite cu altele considerate mai eficiente pentru prevenirea și combaterea infracțiunilor.....	103
§2. Principiul activității legii penale.....	104
2.1. Noțiunea de „activitate (acțiune) a legii penale”.....	104
2.2. Intrarea în vigoare a legii penale.....	106
2.3. Etapele existenței legii penale.....	107
2.4. ieșirea din acțiune a legii penale	108
2.5. Concursul de legi penale (concursul de calificări, concursul de norme penale, concursul de texte penale)	112

2.6. Excepții de la principiul activității legii penale (extraactivitatea).....	113
§3. Extraactivitatea legii penale și aplicarea legii penale mai favorabile.....	115
§4. Examinarea cazurilor de aplicare a legii penale mai favorabile (extraactivitate).....	117
4.1. Retroactivitatea legii penale dezincriminatoare	117
4.2. Retroactivitatea legii penale interpretative posterioare mai favorabile.....	122
4.3. Retroactivitatea legii penale mai favorabile stricto sensu	123
4.3.1. Aplicarea legii penale mai favorabile înainte de soluționarea definitivă a cauzei	123
4.3.2. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei.....	128
4.3.3. Hotărâri obligatorii privind dezlegarea unor chestiuni de drept în materia aplicării legii penale mai favorabile.....	130
§5. Aplicarea legii penale temporare	134
5.1. Concept.....	135
5.2. Aplicarea legii penale în situații speciale	137
<i>Secțiunea a 3-a. Aplicarea legii penale în spațiu</i>	138
§1. Particularitățile aplicării legii penale în spațiu	138
§2. Aplicarea legii penale faptelor săvârșite pe teritoriul țării.....	139
2.1. Principiul teritorialității legii penale.....	139
2.2. Excepții de la principiul teritorialității legii penale.....	141
§3. Aplicarea legii penale infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării.....	150
3.1. Personalitatea legii penale române	150
3.2. Realitatea legii penale	153
3.3. Universalitatea legii penale române	154
§4. Cooperarea judiciară internațională în materie penală.....	155
4.1. Preliminarii.....	155
4.2. Principalele tratate din domeniul cooperării internaționale în materie penală la care România este parte	156
4.3. Extradarea și predarea	159
4.4. Extradarea voluntară și extradarea simplificată	166
4.5. Extradarea în relația cu statele membre ale Uniunii Europene și extradarea aparentă.....	167
4.6. Transferul condamnaților	167
4.7. Tranzitul	168
4.8. Predarea în baza unui mandat european de arestare.....	168

TITLUL III INFRAȚIUNEA

CAPITOLUL I. NATURA JURIDICĂ ȘI DEFINIȚIA INFRAȚIUNII.....	169
<i>Secțiunea 1. Natura juridică a infracțiunii</i>	169
§1. Infracțiunea – specie de fapt juridică	169
§2. Infracțiunea – fenomen complex	171

§3. Infracțiunea – instituție fundamentală a dreptului penal	172
§4. Clasificarea infracțiunilor	173
§5. Este posibilă eradicarea fenomenului infracțional?	176
Posibilitatea eradicării fenomenului infracțional este un mit. Infracțiunile fiind reflexii ale imperfecțiunii umane, scopul <i>eliminării totale</i> a acestora din societate este o superbă amăgire (iluzie, himeră).	176
<i>Secțiunea a 2-a. Definiția infracțiunii</i>	178
§1. Accepțiunile noțiunii de infracțiune	178
Infracțiunea – comportament antisocial – poate fi privită din punct de vedere juridic sau extrajuridic, astfel că discutăm de accepțiunile juridice și cele nejuridice ale acestei noțiuni.	178
1.1. Accepțiunile juridice ale noțiunii de infracțiune	178
1.2. Alte sensuri ale termenului infracțiune	179
§2. Necesitatea unei definiții legale a infracțiunii	179
CAPITOLUL II. CONȚINUTUL INFRACTIUNII	181
<i>Secțiunea 1. Structura infracțiunii</i>	181
§1. Noțiunea de structură a infracțiunii	181
§2. Noțiunea de element al infracțiunii	182
Elementele sau <i>elementele constitutive</i> ale infracțiunii sunt acei factori sau condiții ai acesteia, fără de care aceasta nu poate exista. Aceste elemente sunt: obiectul, subiecții, latura obiectivă ((elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate), latura subiectivă (vinovăția cerută de lege).	182
<i>Secțiunea a 2-a. Analiza trăsăturilor esențiale ale infracțiunii</i>	185
Subsecțiunea 1. Tipicitatea obiectivă – prevederea faptei în legea penală (elementul legal)	185
§1. Aspecte introductive	185
§2. Obiectul infracțiunii	188
2.1. Noțiunea obiectului infracțiunii	188
2.2. Formele obiectului infracțiunii	189
§3. Subiecții infracțiunii	193
3.1. Noțiunea de subiect al infracțiunii	193
3.2. Subiectul activ (infractorul) persoană fizică	193
3.3. Subiectul activ persoană juridică	196
3.4. Subiectul pasiv al infracțiunii	207
§4. Locul și timpul comiterii infracțiunii	210
4.1. Locul săvârșirii infracțiunii	210
4.2. Timpul săvârșirii infracțiunii	211
§5. Situația premisă	211
§6. Latura obiectivă a infracțiunii	212
6.1. Preliminarii	212
6.2. Elementul material – acțiunea sau inacțiunea interzisă	212
6.3. Urmarea imediată (rezultatul socialmente periculos)	214
6.4. Legătura de cauzalitate	216

6.4.1. Preliminarii și noțiune.....	216
6.4.2. Principalele teorii referitoare la raportul de cauzalitate	217
6.4.3. Scopul legii – criteriul de bază în stabilirea cauzalității.....	219
§7. Condiții privind locul, timpul, obiectul, subiecții și situația premisă	220
Subsecțiunea a 2-a. Tipicitatea subiectivă (vinovăția făptuitorului, aspectul subiectiv, elementul moral, elementul subiectiv).....	220
§1. Preliminarii	220
§2. Factorii vinovăției.....	224
2.1. Precizări prealabile.....	224
2.2. Conștiința sau factorul intelectual	224
2.3. Voința sau factorul volitiv	224
§3. Definiția și conținutul vinovăției	225
3.1. Definiția vinovăției.....	225
3.2. Mobilul și scopul infracțiunii	227
§4. Formele și modalitățile vinovăției	228
4.1. Precizări introductive	228
4.2. Intenția (dolus sau animus delinquendi).....	229
4.3. Culpă	232
4.4. Intenția depășită (praeterintenția).....	235
4.5. Vinovăția – element al conținutului infracțiunii.....	236
Subsecțiunea a 3-a. Antijuridicitatea – caracterul nejustificat al faptei prevăzute de legea penală	236
§1. Ce sunt cauzele justificative și cauzele de neimputabilitate?	236
§2. Relevanța delimitării în cauze justificative și cauze de neimputabilitate	238
§3. Cauzele justificative.....	239
3.1. Concept.....	239
3.2. Efectele cauzelor justificative	240
§4. Analiza cauzelor justificative	240
4.1. Legitima apărare.....	240
4.1.1. Conținut legal și aspecte introductive	240
4.1.2. Condițiile legitimei apărări	241
4.1.3. Condițiile apărării	252
4.1.4. Prezumția de legitimă apărare.....	257
4.1.5. Efectele și proba legitimei apărări	257
4.2. Starea de necesitate	259
4.2.1. Conținut legal și aspecte introductive	259
4.2.2. Condițiile stării de necesitate	262
4.3. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	269
4.3.1. Conținut legal și aspecte introductive	269
4.3.2. Condiții	271
4.3.3. Efectele exercitării unui drept sau îndeplinirii unei obligații.....	273
4.4. Consimțământul persoanei vătămate.....	273
4.4.1. Conținut legal și aspecte introductive	273
4.4.2. Condițiile consimțământului persoanei vătămate	274
4.4.3. Efectele consimțământului persoanei vătămate	276

Subsecțiunea a 4-a. Imputabilitatea – caracterul imputabil al faptei prevăzute de legea penală.....	277
§1. Concept.....	277
§2. Delimitarea și efectele cauzelor de neimputabilitate.....	277
§3. Analiza cauzelor de neimputabilitate	278
3.1. Constrângerea fizică.....	278
3.1.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	278
3.1.2. Condițiile constrângerii fizice.....	279
3.1.3. Efectele constrângerii fizice.....	281
3.2. Constrângerea morală.....	281
3.2.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	281
3.2.2. Condițiile constrângerii psihice	282
3.2.3. Efectele constrângerii psihice	284
3.3. Excesul neimputabil	285
3.3.1. Depășirea neimputabilă a limitelor legitimei apărări.....	285
3.3.2. Depășirea neimputabilă a limitelor stării de necesitate.....	287
3.4. Minoritatea făptuitorului	289
3.4.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	289
3.4.2. Condițiile minorității făptuitorului.....	289
3.4.3. Efectele stării de minoritate	291
3.5. Iresponsabilitatea.....	291
3.5.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	291
3.5.2. Condițiile iresponsabilității.....	294
3.5.3. Efectele stării de iresponsabilitate	296
3.6. Intoxicația.....	298
3.6.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	298
3.6.2. Condițiile intoxicației	299
3.6.3. Efectele intoxicației	302
3.7. Eroarea de fapt	304
3.7.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	304
3.7.2. Condițiile erorii.....	307
3.7.3. Efectele erorii.....	308
3.8. Cazul fortuit	309
3.8.1. Conținut legal și aspecte introductive.....	309
3.8.2. Condițiile cazului fortuit.....	311
3.8.3. Efectele cazului fortuit.....	313
 CAPITOLUL III. FORMELE INFRAȚIUNII INTENȚIONATE	315
<i>Secțiunea 1. Fazele desfășurării infracțiunii</i>	315
§1. Perioada internă și fazele externe adiacente	315
§2. Perioada externă	316
<i>Secțiunea a 2-a. Formele infracțiunii intenționate în raport de fazele desfășurării infracțiunii</i>	317
§1. Actele preparatorii.....	317
1.1. Noțiune.....	317

1.2. Condițiile actelor preparatorii	318
1.3. Felurile actelor preparatorii	319
1.4. Tratamentul penal al actelor preparatorii	320
1.5. Infracțiuni la care nu sunt posibile actele preparatorii	321
§2. Tentativa	321
2.1. Noțiune	321
2.2. Condițiile tentativei	322
2.3. Modalitățile tentativei	325
2.3.1. Precizări prealabile	325
2.3.2. Analiza modalităților tentativei	325
2.4. Infracțiuni la care tentativa nu este posibilă	328
2.4.1. Imposibilitatea tentativei datorită specificului elementului material	328
2.4.2. Imposibilitatea tentativei datorită specificului elementului subiectiv	328
2.4.3. Alte cazuri	329
2.5. Tratamentul penal al tentativei	329
2.6. Desistarea și împiedicarea rezultatului	330
§3. Infracțiunea consumată	332
§4. Infracțiunea epuizată	332
§5. Forma tip (de bază) a infracțiunii	332
§6. Variantele infracțiunii	333
§7. Modalitățile infracțiunii	334
CAPITOLUL IV. UNITATEA ȘI PLURALITATEA DE INFRACTIUNI	335
<i>Secțiunea 1. Unitatea infracțională</i>	335
§1. Noțiune și feluri	335
§2. Unitatea naturală de infracțiune	337
2.1. Concept și forme	337
2.2. Analiza formelor unității naturale de infracțiune	337
2.2.1. Infracțiunea simplă	337
2.2.2. Infracțiunea continuă	340
2.2.3. Infracțiunea deviată	343
§3. Unitatea legală de infracțiune	345
3.1. Noțiune și feluri	345
3.2. Analiza formelor unității legale infracționale	345
3.2.1. Infracțiunea continuată	345
3.2.2. Infracțiunea complexă	352
3.2.3. Infracțiunea de obicei	353
3.2.4. Infracțiunea progresivă	354
<i>Secțiunea a 2-a. Pluralitatea de infracțiuni</i>	355
§1. Aspecte introductive	355
1.1. Noțiunea de „pluralitate de infracțiuni”	355
1.2. Formele pluralității de infracțiuni	356
§2. Concursul de infracțiuni	356

2.1. Noțiune și condiții	356
2.2. Concursul real	359
2.3. Concursul formal.....	362
2.3.1. Tratatamentul penal al concursului de infracțiuni	362
§3. Recidiva	365
3.1. Noțiune.....	365
3.2. Modalitățile recidivei	366
3.3. Recidiva în cazul persoanei fizice	366
3.3.1. Recidiva postcondamnatrice.....	366
3.3.2. Recidiva postexecutorie	371
3.4. Recidiva în cazul persoanei juridice.....	374
3.5. Descoperirea ulterioară a recidivei.....	374
§4. Pluralitatea intermediară.....	375
CAPITOLUL V. AUTORUL ȘI PARTICIPANȚII.....	376
<i>Secțiunea 1. Pluralitatea de infractori .....</i>	<i>376</i>
§1. Noțiune	376
§2. Formele pluralității de infractori.....	377
2.1. Pluralitatea constituită de infractori	377
2.2. Pluralitatea naturală (necesară)	378
2.3. Pluralitatea ocazională (participația penală).....	378
§3. Autorul.....	379
§4. Coautorul	380
4.1. Noțiune și condiții	380
4.2. Infracțiuni ce nu pot fi săvârșite în coautorat	382
§5. Instigatorul.....	382
5.1. Noțiune.....	382
5.2. Condițiile instigării.....	383
5.3. Felurile instigării	384
§6. Complicele.....	385
6.1. Noțiune.....	385
6.2. Condiții.....	385
6.3. Felurile complicității	387
§7. Participația improprie	387
§8. Tratatamentul penal al participației penale.....	387
8.1. Tratatamentul penal al participației proprii.....	387
8.2. Tratatamentul penal al participației improprie.....	388
TITLUL IV	
SANCTIUNILE DE DREPT PENAL	
CAPITOLUL I. GENERALITĂȚI PRIVIND SANCTIUNILE DE DREPT PENAL	390
§1. Ce este sancțiunea de drept penal?	390
§2. Felurile sancțiunilor de drept penal	391

2.1. Precizări prealabile	391
2.2. Succintă prezentare a categoriilor de sancțiuni prevăzute în dreptul penal	392
§3. Caracterele sancțiunilor de drept penal.....	392
3.1. Precizări prealabile	392
3.2. Prezentarea caracterelor sancțiunilor de drept penal	393
§4. Principiile sancțiunilor de drept penal	393
4.1. Principiul legalității sancțiunilor de drept penal.....	393
4.2. Principiul stabilirii unor sancțiuni de drept penal compatibile cu morala și concepția juridică a societății	394
4.3. Principiul individualizării (personalizării) sancțiunilor de drept penal	395
4.4. Principiul personalității sancțiunilor penale	395
CAPITOLUL II. PEDEPSELE.....	397
§1. Noțiunea, funcțiile și scopul pedepsei	397
1.1. Noțiune	397
1.2. Funcțiile pedepsei.....	398
1.3. Scopul pedepsei.....	402
§2. Categoriile și limitele generale ale pedepselor	406
2.1. Felurile pedepselor aplicabile persoanei fizice.....	406
2.2. Felurile pedepselor aplicabile persoanelor juridice	406
§3. Pedepsele principale aplicabile persoanelor fizice	407
3.1. Detențiunea pe viață.....	407
3.2. Închisoarea	411
3.3. Amendă	413
3.3.1. Aplicarea sistemului zilelor-amendă.....	413
3.3.2. Aplicarea facultativă a pedepsei amenzii pe lângă pedeapsa închisorii	413
3.3.3. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii	415
3.3.4. Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității	415
3.3.5. Executarea pedepsei amenzii	416
3.4. Pedeapsa principală aplicabilă persoanei juridice	417
§4. Pedepsele complementare și accesorii.....	419
4.1. Pedepsele complementare în cazul persoanei fizice.....	419
4.2. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice	429
4.3. Pedeapsa accesorie	444
4.4. Calculul pedepselor	446
4.4.1. Durata executării	446
4.4.2. Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate.....	446
4.4.3. Computarea pedepselor și măsurilor preventive executate în afara țării	446

CAPITOLUL III. INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR.....	447
<i>Secțiunea 1. Concept, mijloace și criterii de individualizare a pedepsei.....</i>	447
§1. Conceptul și formele individualizării pedepsei	447
1.1. Concept	447
1.2. Formele individualizării pedepsei	448
1.2.1. Aspecte introductive	448
1.2.2. Individualizarea legală	448
1.2.3. Individualizarea judiciară (judecătorească)	449
1.2.4. Individualizarea administrativă.....	449
§2. Mijloacele și criteriile generale de individualizare judiciară a pedepsei	450
2.1. Mijloacele de individualizare a pedepsei	450
2.2. Criteriile de individualizare a pedepsei	451
2.2.1. Aspecte introductive	451
2.2.2. Analiza criteriilor generale de individualizare.....	454
2.2.3. Alte criterii de individualizare a pedepsei	461
<i>Secțiunea a 2-a. Circumstanțele atenuante și agravante .....</i>	463
§1. Aspecte comune.....	463
§2. Circumstanțele atenuante.....	463
2.1. Circumstanțele atenuante legale.....	463
2.2. Circumstanțele atenuante judiciare	470
§3. Circumstanțele agravante	472
3.1. Circumstanțele agravante legale.....	472
§4. Efectele circumstanțelor	478
4.1. Efectele circumstanțelor atenuante.....	478
4.2. Efectele circumstanțelor agravante	479
§5. Concursul între cauzele de atenuare și cele de agravare.....	479
<i>Secțiunea a 3-a. Individualizarea judiciară a pedepselor .....</i>	480
§1. Formele individualizării judiciare a pedepsei.....	480
§2. Renunțarea la aplicarea pedepsei.....	483
2.1. Noțiuni.....	483
2.2. Condițiile în care se dispune renunțarea la aplicarea pedepsei	484
2.2.1. Precizări introductive	484
2.2.2. Analiza condițiilor	484
2.3. Avertismentul.....	488
2.4. Caz special de incidență a instituției renunțării la aplicarea pedepsei.....	488
2.5. Anularea renunțării la aplicarea pedepsei	488
2.6. Efecte	489
§3. Amânarea aplicării pedepsei.....	490
3.1. Noțiuni și caracterizare.....	490
3.2. Condiții în care se poate dispune amânarea aplicării pedepsei	490
3.2.1. Precizări introductive	490
3.2.2. Analiza condițiilor	491
3.3. Termenul de supraveghere	493
3.4. Măsurile de supraveghere și obligațiile.....	493
3.5. Obligațiile.....	494

3.6. Supravegherea	495
3.7. Modificarea sau încetarea obligațiilor	496
3.8. Revocarea amânării aplicării pedepsei	496
3.9. Anularea amânării aplicării pedepsei	497
3.10. Efectele amânării aplicării pedepsei	497
§4. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.....	497
4.1. Noțiune	497
4.2. Condițiile în care se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.....	498
4.2.1. Precizări introductive	498
4.3. Termenul de supraveghere	501
4.4. Măsurile de supraveghere și obligațiile	501
4.5. Supravegherea condamnatului	502
4.6. Modificarea sau încetarea obligațiilor	502
4.7. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere	502
4.8. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	503
4.9. Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere	503
§5. Liberarea condiționată	504
5.1. Noțiune și caracterizare	504
5.2. Condițiile liberării condiționate.....	504
5.2.1. Condițiile liberării condiționate în cazul detențiunii pe viață	504
5.2.2. Condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii.....	505
5.2.3. Cum se calculează măsura compensatorie prevăzută de fostul art. 55 ¹ din Legea nr. 254/2013?	506
5.3. Măsurile de supraveghere și obligațiile	509
5.4. Supravegherea condamnatului	509
5.5. Modificarea sau încetarea obligațiilor	510
5.6. Revocarea liberării condiționate.....	510
5.7. Anularea liberării condiționate	510
5.8. Efectele liberării condiționate	511
CAPITOLUL IV. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	512
§1. Concept, enumerare, natură și condiții	512
1.1. Concept.....	512
1.2. Enumerare	512
1.3. Natura juridică a măsurilor de siguranță	512
1.4. Condițiile măsurilor de siguranță	513
§2. Regimul măsurilor de siguranță privite în mod particular	515
2.1. Obligarea la tratament medical.....	515
2.2. Internarea medicală	517
2.3. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii	519
2.4. Confiscarea specială.....	521
2.5. Confiscarea extinsă.....	529

CAPITOLUL V. MINORITATEA	545
§1. Aspecte introductive privind regimul juridic aplicabil minorilor care săvârșesc fapte prevăzute de legea penală	545
§2. Tratamentul penal al minorilor	546
§3. Referatul de evaluare	548
§4. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate	549
4.1. Stagiul de formare civică	549
4.2. Supravegherea	550
4.3. Consemnarea la sfârșit de săptămână	551
4.4. Asistarea zilnică	552
4.5. Obligații ce pot fi impuse minorului	552
4.6. Modificarea sau încetarea obligațiilor	553
4.7. Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate	553
§5. Regimul măsurilor educative privative de libertate	554
5.1. Aspecte introductive comune	554
5.2. Internarea într-un centru educativ	555
5.3. Internarea într-un centru de detenție	556
5.4. Schimbarea regimului de executare	558
5.5. Dispoziții comune	559

TITLUL V RĂSPUNDEREA PENALĂ

CAPITOLUL I. ASPECTE GENERALE PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ	561
§1. Noțiunea răspunderii penale	561
§2. Principiile răspunderii penale	562
2.1. Enumerare	562
2.2. Scurte considerații privind principiile răspunderii penale	562
§3. Cauzele care exclud (înlătură) răspunderea penală	564
CAPITOLUL II. ANALIZA CAUZELOR CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ	566
§1. Amnistia	566
1.1. Noțiune și caracterizare	566
1.2. Felurile amnistiei	566
1.3. Efectele amnistiei	567
§2. Prescripția răspunderii penale	570
2.1. Noțiune și caracterizare	570
2.2. Termenele de prescripție a răspunderii penale	571
2.3. Întreruperea și suspendarea cursului prescripției răspunderii penale	572
2.3.1. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale	572
2.3.2. Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale	586
2.4. Prescripția răspunderii penale în cazul persoanelor juridice	587

§3. Lipsa plângerii prealabile	587
§4. Retragerea plângerii prealabile	590
§5. Împăcarea.....	592
CAPITOLUL III. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ	
EXECUTAREA PEDEPSEI	596
§1. Grațierea	596
1.1. Noțiune și caracterizare	596
1.2. Felurile grațierii.....	596
1.3. Obiectul grațierii	598
1.4. Efectele grațierii	598
§2. Prescripția executării pedepsei	599
2.1. Noțiune și caracterizare	599
2.2. Termenele de prescripție a executării pedepsei.....	599
2.3. Întreruperea și suspendarea cursului prescripției executării pedepsei....	600
2.4. Prescripția executării pedepselor în cazul persoanelor juridice.....	601
CAPITOLUL IV. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE	
CONDAMNĂRII	602
§1. Noțiunea și natura reabilitării	602
§2. Felurile reabilitării	604
2.1. Reabilitarea de drept.....	604
2.2. Reabilitarea judecătorească	606
§3. Efectele reabilitării.....	609
§4. Anularea reabilitării judecătorești.....	609
BIBLIOGRAFIE.....	611

Mihai Adrian HOTCA

Manual de drept penal

Partea generală

Ediția a IV-a, revăzută și adăugită

Universul juridic
București
-2024-

TITLUL I

Aspecte generale

Capitolul I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Secțiunea 1

Dreptul penal – ramură de drept (pozitiv)

§1. Definiția, obiectul și sarcinile dreptului penal

1.1. Preliminarii

Folosind limbajul comun, putem spune că *Dreptul penal* este alcătuit din legile care descriu (prevăd) și interzic sub amenințarea închisorii pe durată determinată, detențiunii pe viață, amenzii și a altor sancțiuni faptele cele mai grave săvârșite în societate și care lezează valorile sociale importante, printre care se numără faptele contra omului (de exemplu, omorul, lovirea, vătămarea corporală, violul sau șantajul), contra patrimoniului persoanelor (de pildă, furtul, tâlhăria, înșelăciunea sau abuzul de încredere), contra securității naționale (trădarea, înalta trădare sau spionajul) etc.

În accepțiune curentă, atunci când se folosesc expresiile sau termenii *Drept penal*, *Cod penal*, *lege penală*, *infracțiune*, *infractor* și alții specifici materiei de care ne vom ocupa în această carte, cei care întrebuințază asemenea expresii ori termeni sau cei care îi receptează se gândesc, de regulă, la închisoare (penitenciar, carceră, loc de detenție), adică la pierderea libertății.

Într-adevăr, persoanele care săvârșesc fapte prevăzute de legea penală riscă să fie încarcerate, chiar dacă finalmente nu toate vor ajunge la închisoare, din diverse cauze, pe care le vom analiza în lucrarea de față.

Această disciplină de studiu – *Dreptul penal. Partea generală* – ne ajută să dăm răspunsuri la întrebări, precum:

- Ce este legea penală?
- Legea penală română se aplică tuturor persoanelor și faptelor?
- Căror fapte li se aplică legea penală dacă, de la data săvârșirii acestora și până la executarea sancțiunilor, se schimbă legea penală?
- Se poate aplica legea penală nouă unor fapte din trecut?
- Ce înseamnă infracțiune?
- Ce sancțiuni (pedepse, măsuri educative ori măsuri de siguranță) se aplică celor care comit infracțiuni?

- Ce se întâmplă cu cei care săvârșesc fapte, care aparent sunt infracțiuni, însă *in concreto* se constată că este incidentă vreuna dintre cauzele care exclud infracțiunea (de pildă, legitima apărare, starea de necesitate, iresponsabilitatea, cazul fortuit etc.)?
- Sunt pedepsiți cei care pregătesc comiterea unor infracțiuni sau care doar încearcă săvârșirea de infracțiuni, dar nu reușesc să transpună în practică ceea ce și-au propus?
- Cum sunt sancționate persoanele care săvârșesc în cooperare o infracțiune?
- Cum sunt sancționate persoanele care săvârșesc mai multe infracțiuni?
- Cum sunt sancționați minorii care comit infracțiuni?
- În ce condiții (de exemplu: până când?; este necesară plângerea persoanei vătămate?; poate avea loc împăcarea? etc.) poate fi sancționată o persoană care a comis o infracțiune?
- Toți cei care săvârșesc infracțiuni ajung la închisoare (penitenciar)?
- Pedepsele aplicate se execută integral?
- Ce se întâmplă după ce o persoană condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni a executat pedeapsa sau aceasta s-a stins în alt mod (de exemplu, ca urmare a prescripției, grațierii etc.)?

Expresia ***drept penal*** are două accepțiuni recunoscute în literatura de specialitate, respectiv de ramură (parte) a științei dreptului și de ramură (parte) a sistemului dreptului pozitiv.

Pentru a evita confuziile, de la început precizăm că, deși cele două sensuri ale expresiei „drept penal” sunt legate indisolubil, acestea au conținuturi bine stabilite și, totodată, diferite. Astfel, în timp ce dreptul penal, ca ramură de drept, este o parte a sistemului juridic (a ansamblului normelor juridice în vigoare), dreptul penal ca ramură a științelor juridice este o parte a sferei (genului) științelor dreptului.

Corelația între cele două noțiuni rezidă în aceea că dreptul penal pozitiv reprezintă, în fapt, obiectul de studiu al științei dreptului penal.

În doctrină, ca expresii echivalente sintagmei „drept penal”, se mai utilizează: ***drept criminal*** (*crimen, -inis*)¹ și, foarte rar, ***dreptul apărării sociale***.

În statele europene (de pildă, Spania, Franța sau Italia), cea mai folosită denumire pentru desemnarea ramurii de drept care reglementează relațiile de apărare socială esențiale este sintagma ***drept penal***². Aceasta derivă din substantivul latin ***poena*** (**pedeapsă**) și din adjectivul ***poenalis*** (**referitor la pedeapsă**).

Sintagma ***drept penal*** poate fi considerată parțial depășită de noile realități, în special având în vedere faptul că funcția aflictivă (de constrângere) a dreptului penal nu mai este

¹ Această denumire provine din substantivul latin *crimen* (crimă, infracțiune, delict) și din adjectivul latin *criminalis* (referitor la crimă sau infracțiune). Expresia *drept criminal* este utilizată, în principal, în doctrina anglo-saxonă, dar (mai rar) și în cea europeană continentală. De pildă, lucrarea autorilor G. Stefani și G. Levasseur, apărută în anul 1967, în Franța, este intitulată *Traité de droit criminel*. În lucrările în limba engleză sunt folosite expresiile *Criminal law* și *Penal law*.

² De pildă, *derecho penal*, *droit pénal*, *diritto penale* etc.

atât de evidentă ca în perioada clasică a dreptului penal (secolele XVIII-XIX). De asemenea, dreptul penal contemporan este focalizat, cel puțin la fel de mult ca în privința funcției repressive, și asupra altor două funcții (sarcini), și anume funcțiile preventivă și educativă.

Totuși, dacă luăm în considerare faptul că celelalte expresii ce pot fi folosite – *drept criminal* și *dreptul apărării sociale* – nu sunt nici ele la adăpost de critică și dacă adăugăm argumentul că sintagma *drept penal* este cea mai răspândită, iar la noi aceasta este de mult *împământenită*, suntem de părere că denumirea *drept penal* este recomandabilă pentru ramura de drept ce urmează a fi tratată în paginile lucrării de față¹.

1.2. Definiția dreptului penal pozitiv (ramură de drept)

Pentru definirea unei ramuri de drept trebuie avute în vedere anumite elemente, respectiv: obiectul de reglementare, metoda de reglementare, subiectele și scopul edictării normelor specifice.

Pornind de la premisele de mai sus, definim *dreptul penal* ca **ramura subsistemului dreptului public ce cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială esențiale (fundamentale), născute ca urmare a incriminării și săvârșirii faptelor ce constituie infracțiuni, în scopul protecției societății, prin prevenirea infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a celor care nu se conformează**².

Definiția *dreptului penal* relevă următoarele **elemente** ale acesteia:

- dreptul penal este o **ramură a dreptului (subsistemului) public**³, deoarece, în cazul raporturilor penale de conformare, statul este implicat prin impunerea conduitei ce rezultă din normele de incriminare, iar în cazul celor de conflict, statul intervine prin aplicarea sancțiunilor împotriva persoanelor care săvârșesc infracțiuni (contra persoanelor care nu se conformează);

¹ Dacă pentru a denumi această ramură de drept s-ar folosi expresia *drept criminal*, aceasta ar acoperi numai instituția infracțiunii. Amintim că, în literatura de specialitate din țara noastră, se susține și teza conform căreia „parte mai corespunzătoare denumirea de drept al apărării sociale” (C. Bulai, B.N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 8).

² Prof. C. Bulai și prof. B.N. Bulai definesc dreptul penal ca fiind „acea ramură a dreptului public, formată din ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială prin incriminarea ca infracțiuni, sub sancțiuni specifice denumite pedepse, a faptelor periculoase pentru valorile sociale, în scopul apărării acestor valori, fie prin prevenirea infracțiunilor, fie prin aplicarea pedepsei persoanelor care le săvârșesc” (C. Bulai, B.N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 7). În mod asemănător este definit dreptul penal pozitiv și de prof. C. Mitrache, în C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 22. A se vedea și L.V. Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 12. Prof. Fl. Streteanu și D. Nițu, parafrazând o decizie a CEDO – potrivit căreia presa este „câinele de pază al democrației” –, afirmă că: „dreptul penal își asumă rolul de «câine de pază» al ordinii sociale, revenindu-i misiunea apărării valorilor fundamentale ale vieții în societate” (Fl. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală, vol. I*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 10). Pentru alte definiții ale dreptului penal, a se vedea: N. Neagu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 7; M.-I. Mărculescu-Michinici, M. Duinea, *Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 3. În dicționarul juridic penal, dreptul penal este definit ca fiind: „totalitatea normelor juridice ce reglementează reprimarea faptelor care, din cauza pericolului pe care îl prezintă pentru orânduirea socială și de stat, precum și pentru ordinea de drept, constituie infracțiuni” (G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 101).

³ Plecând de la împărțirea *Dreptului* (tuturor ramurilor de drept) în *Drept public* și *Drept privat*.